

Sídlo:

Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou se nachází v ulici U malého lesa 4. Tento okresní archiv má i další pobočku, která se nachází v Novém Meziříčí a depositář ve Velké Bíteši a Doubravníku.

Historie:

Počátek moderní archivní služby v okrese Žďár nad Sázavou spadá na začátek padesátých let dvacátého století. V polovině dvacátého století se nynější okres Žďár nad Sázavou dělil na čtyři menší okresy, byly to tyto části: Žďár nad Sázavou, Bystřice nad Pernštejnem, Velké Meziříčí a Velká Bíteš. Do těchto počátků moderní archivní služby byly archivy spravovány příslušnými obcemi a městy ve kterých se nacházely a fungovaly pouze jako správní zařízení obcí (tato správní zařízení obcí se díky zájmu o historii měnila na oddělení muzeí, tuto činnost muzea vyvíjela od počátků 20. století a jejich správa se zaměřila hlavně na správu archiválií měst, cechů a významných spolků).

Nejstarší okresní archivy v tomto dnešním okrese vznikly ve Velkém Meziříčí a Žďáře nad Sázavou, kde byl archivář jmenován v témže roce 1950 a svoji práci archiváře vykonával při jiném zaměstnání. Prvním archivářem byl jmenován **dr. Metoděj Zemek**, který byl zaměstnancem Zemědělsko-lesnického archivu, kde hlavně dozoroval skartace. Jeho hlavní činností, ale bylo získávat dokumenty měst a obcí spadajících pod působnost archivu ve Žďáře.

Po odchodu doktora Zemka byl archivářem jmenován **Miloš Krepš**. I on vykonával tuto funkci zároveň s jiným zaměstnáním (byl profesorem na střední škole). Krepš dosáhl úspěchu v podobě získání prostor v Místním národním výboru v Novém Městě na Moravě, kam přesunul z Horáckého muzea novoměstský archiv města a okolních obcí.

V červnu v roce 1956 nastoupil do archivu **Jiří Petrlík** a zároveň archiv získal prostory ve žďárském zámku, který se stal státním majetkem v roce 1945, a kde mimo jiné mělo své prostory i muzeum.

Situace ve Velkém Meziříčí byla obdobná, okresní archiv se zde vyvinul oddělením od muzea. Tento archiv byl přestěhován do prostor zámku v roce 1950 a v roce 1952 byl okresním archivářem jmenován **Karel Janíček**, který vedl archiv už v době, kdy byl ještě spojen s muzeem. Ve spojené instituci muzea a archivu se pohyboval už v roce 1938. Janíček se zaměřil na dozor nad archivy v okolí.

V roce 1955 byl jmenován archivářem na poloviční úvazek **Julius Šváb** pro Bystřici nad Pernštejnem.

Ve Velké Bíteši byl okresní archiv zřízen až v roce 1958, u jeho zrodu stál **Jaromír Kotík**, který získal prostory a oddělil městský archiv od musejních sbírek. Svoji činnost věnoval dokumentům města a školním dokumentům.

Největší význam na působnost a existenci archivů na dnešním území okresu Žďár nad Sázavou měla územní reorganizace z 1. 7. 1960, kdy byly dosavadní malé okresy zrušeny a sloučeny v okres jeden. To sebou neslo i zrušení archivů. Zrušené archivy v Bystřici nad Pernštejnem a Velkém Meziříčí nejdříve fungovaly jako pobočky, z archivu ve Velké Bíteši se stal depositář. Pobočka Okresního archivu v Bystřici nad Pernštejnem byla zrušena v letech

1962-1963, pobočka ve Velkém Meziříčí byla také zrušena, ale až v roce 1982 (do této doby zde pracoval Jaromír Kotík a po něm Libor Pišín). Do dnešní doby zůstaly ponechány depozitáře pouze ve Velké Bíteši a Doubravníku.

V roce 1960 vykazoval archiv 890 fondů v rozsahu 1411 běžných metrů.

V listopadu 1989 napomohly změny materiálnímu zlepšení stavu archivů. V létě v roce 1991 byla obnovena činnost pobočky ve Velkém Meziříčí, ta má nové prostory v budově Agro podniku Velké Meziříčí.

Žďárský archiv, který do té doby sídlil v nevyhovujících prostorách zámku ve Žďáře nad Sázavou, byl také přestěhován. V roce 1994 byl přemístěn do nové budovy. Sídlem se archivu stala zrekonstruovaná správní budova okresního podniku služeb v ulici U Malého lesa, kde archiv sídlí do dnes.

Od 1. srpna 2002 spadá pod Moravský zemský archiv v Brně.

Osobnosti archivu:

Metoděj Zemek

Narodil se **15. ledna 1915** ve Vlčnově, maturoval v roce 1935 na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži, v roce 1940 byl vysvěcen na kněze. 1946-1949 studoval filosofii na FF v Brně, 1949 zde získal doktorát z filosofie, 1947-1950 - archivnictví. Doktorát z teologie získal v roce 1947, kdy působil jako archivář a asistent na teologické fakultě.

Od roku 1950 působil ve státních archivech (Žďár, Bučovice, Brno). V roce 1960 nastoupil do archivu v Mikulově, kde působil jako ředitel až do roku 1980. Je autorem mnoha publikací o církevních dějinách. V roce 1991 se navrátil ke kněžství a žil v rakouském augustiniánském klášteře Melk. Zemřel 18. října 1996 v Brně.

Miloš Kreps

Narozen 19. Června 1906 v Novém Městě na Moravě. Byl archivář, musejní pracovník, historik, literární publicista a autor odborné literatury.

Z jeho děl: Žďár nad Sázavou: Průvodce po Vlastivědném muzeu, Dějiny Adamovských železáren a strojíren do roku 1905 nebo Dějiny blanenských železáren. Zemřel 9. října 1981.

Karel Janíček

Narodil se 25. ledna 1883 ve Velkém Meziříčí. Byl městským úředníkem a v letech 1923-1951 byl tajemníkem na Městském úřadě ve Velkém Meziříčí. Zároveň byl historikem, pracovníkem muzea a vedl pobočku Okresního archivu v Novém Meziříčí. Je autorem řady drobnějších prací o historii města, ale většina zůstala jen v rukopisech. Zemřel 7. 5. 1970 ve Velkém Meziříčí.

Jiří Petrlík (17. 7. 1932 Nové Sady (Velká Bíteš) – 7. 10. 1994 Nové Město na Moravě), PhDr. 1984

1952-1957 archivnictví – latina na FF Brno; zemědělsko-lesnický A Žďár, následně okresní A Žďár, 1957-1988 (24. 7. 1988 odchází do invalidního důchodu). Svozy materiálu při sjednocení OA 1960. Pořádání fondů měst a dalších.

Zora Prokešová – Zora Černá (5. 4. 1955 Nové Město na Moravě), Mgr. 1996

Do 1985 FF UK teorie a řízení kultury, ONV Žďár – odbor kultury, OA 1987, od 1989 ředitelkou archivu

Jaroslava Stránská

Mgr. Vít Křesadlo (4. 4. 1973 Jihlava), Mgr. 1996

1991-1996 studium historie a archivnictví na FF MU Brno, 1996 SOkA Žďár nad Sázavou, 2016 ředitelem

Mgr. Miroslav Kružík

Mgr. Hana Fendrychová Křenková (1973 Nové Město na Moravě),

1991-1996 historie – klasická filologie FF MU Brno, 1996 Archiv města Brna, Moravský zemský archiv

Rozsah fondů archivu:

Ve státním okresním archivu ve Žďáře nad Sázavou bylo k 1. lednu 2015 uloženo 2271 fondů v celkovém rozsahu 3877,87 běžných metrů.

Nejstarším dokumentem je velkobítešská listina z roku 1396.

Nejdůležitější fondy:

1. Fondy státních správních institucí:

Politická správa:

Okresní národní výbor Bystřice nad Pernštejnem (1949-1960), Okresní školní výbor Nové Město na Moravě (1870-1949), Okresní školní výbor Velké Meziříčí (1920-1948), Okresní úřad Velké Meziříčí (1855-1945), atd.

Finanční správa:

Berní úřad Bystřice nad Pernštejnem (1853-1949), Berní úřad Velké Meziříčí (1847-1848), Berní správa Nové Město na Moravě (1925-1949), atd.

Justiční správa:

Okresní prokuratura Žďár nad Sázavou (1949-1993), Okresní soud Velká Bíteš (1892-1848), Okresní soud Nové Město na Moravě (1850-1949), Okresní soud Město Žďár (1850-1948), atd.

2. Fondy samosprávných institucí:

Archiv města Žďár (1411-1945), Archiv obce Zámek Žďár (1652-1945), Archiv města Bystřice nad Pernštejnem (1403-1945), Archiv města Nové Město na Moravě (1458-1945), Archiv obce Prosetín (1483-1945), Archiv města Velké Meziříčí (1385-1945), Archiv města Velká Bíteš (1396-1945).

3. Církevní fondy:

Farní úřad Město Žďár (1634-1950), Farní úřad Zámek Žďár (1723-1949), Archiv městečka Dolní Bobrová (1528-1949), atd.

4. Školy:

Střední škola Žďár nad Sázavou (1948-1953)

5. Hospodářské instituce:

Vysočan, s. p., Bystřice nad Pernštejnem (1990-1991), Jednota, spotřební družstvo Velké Meziříčí (1950-1992), atd.

6. Jiné:

KSČ – okresní výbor, Žďár nad Sázavou (1949-1989), KSČ – okresní výbor, Velké Meziříčí (1945-1960), Okresní muzeum Žďár nad Sázavou (1954-1959), atd.

Sbírky:

Sbírka regionálních tisků (1887-2012), Sbírka soudobé dokumentace (1775-2012), Sbírka fotografií, okres Žďár nad Sázavou (1892-2007), Sbírka map a plánů Velké Meziříčí (1700-1950), Sbírka fotografií Velké Meziříčí (1850-2000), Sbírka tiskařských štočků, Velké Meziříčí (1901-2000).

Literatura:

Jaroslava Hoffmannová, Jana Pražáková: *Biografický slovník archivářů českých zemí*. LIBRI, Praha 2000, 830 s.

Jihomoravské státní okresní archivy 1994. Znojmo 1995, str. 36.